

Hvad er videnskabsteori?

Forfatter

Christina Haandbæk Schmidt

Ph.d. og docent i dagtilbud og barndomspædagogik ved UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole.

Forfatter

Louise Buch Løgstrup

Ph.d. og lektor ved UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole.

Videnskabsteori

Videnskabsteori er som ordet indikerer teori om videnskab, og samtidig er det også en filosofisk disciplin, der handler om at studere videnskabernes historiske baggrund, ideer og metoder. Med andre ord dækker videnskabsteori over forskellige teorier om, hvad videnskab er og bør være. Afhængig af hvilke videnskabsteorier vi benytter, vil vi få forskellige svar og handlemuligheder, og dermed er videnskabsteori også en praktisk disciplin.

I dag er videnskab blevet en dominerende verdensanskuelse og har på mange måder erstattet religion som fundamental autoritet (Klausen, 2016, s. 13). Det betyder, at vi tyer til videnskaberne for at finde svar på livets fundamentale spørgsmål; hvad er viden?, hvad er et menneske? etc. og tillægger de videnskabelige svar større autoritet end de religiøse.

Naturvidenskab, samfundsvidenskab og humaniora

Traditionelt har vi opdelt videnskab i tre hhv. naturvidenskab, samfundsvidenskab og humaniora (Høyen & Brinkkær, 2019; Klausen, 2016)

Naturvidenskab er en fællesbetegnelse for videnskaber som bl.a. fysik, kemi, fysiologi og biologi, hvor det handler om objektivt at kunne beskrive og forklare fænomener i naturen. Forklaringernes beskaffenhed skal tilvejebringes ved hjælp af naturvidenskabelige metoder, dvs. at de er logisk sammenhængende og kan efterprøves ved hjælp af eksperimenter og observationer. De forklaringer og svar, som naturvidenskaben giver, er derfor i vid udstrækning historie- og kulturneutrale og upersonlige, og dermed objektive.

Det modsatte, kunne man næsten sige, gør sig gældende, når vi betragter samfundsvidenskab og humaniora. Her interesserer man sig netop for kultur, samfund, personer mv. og retter blikket mod forståelse.

Samfundsvidenskab omfatter bl.a. jura, politologi, økonomi og sociologi, der handler om at kunne forstå og forklare samfundsmæssige forhold, og hvordan mennesket fungerer i samfundet. Samfundsvidenskab trækker både på naturvidenskabelige discipliner, fx statistik og matematik, men benytter sig også af humanistiske discipliner, som fx tekstfortolkninger eller feltarbejde med henblik på at kunne forstå og forklare betydninger af givne samfundsmæssige fænomener og/eller menneskelige handlinger.

Humaniora, også kaldet humanvidenskab eller videnskab om mennesket, omfatter bl.a. antropologi, filosofi, historie, litteraturvidenskab og lingvistik. Som navnet angiver handler det om at kunne forstå og fortolke menneskers motiver, meninger og intentioner. Mennesket er helt centralt og anses inden for humaniora som et tænkende, følende og skabende væsen. Humanvidenskabelige undersøgelser forholder sig derfor til menneskets udtryk i sprog, litteratur, kunst og andre kulturelle udtryksformer, og de bidrager bl.a. med forståelsen af menneskets selvfortolkninger, historie og kulturarv. Både antropologi, historie og psykologi kan også høre under samfundsvidenskab. Der er således ikke vandtætte skodder mellem de enkelte videnskaber.

Ontologi og epistemologi

På tværs af videnskaberne findes en række videnskabsteoretiske retninger. Vi har valgt at introducere til fem forskellige videnskabsteoretiske retninger hhv. socialkonstruktivisme, hermeneutik, fænomenologi, pragmatisme og positivisme. Disse retninger bygger på forskellige ontologiske forståelser og epistemologiske udgangspunkter. Hvis vi skal skelne mellem de forskellige videnskabsteoretiske retninger, kan vi altså med fordel undersøge deres ontologi og epistemologi.

Ontologi betegner inden for filosofien studiet af det værende, dvs. det som eksisterer, og hvordan det er. Epistemologi (også kaldet erkendelsesteori) betegner inden for filosofien læren om grundlaget for erkendelsen, dvs. studiet af de forskellige antagelser om verden, som kommer til at influere på den måde, du kan producere viden på.

Når du skal i gang med dit projekt, de teoretiske og empiriske undersøgelser, tager du afsæt i en ontologisk forståelse. Du skal med andre ord indlede med at finde ud af, hvilke udsnit af verden, som du ønsker at undersøge, for at opnå den type viden, der er relevant for dit projekt og din problemformulering. Hvad ved du om dit emne, det udsnit af verden, som du vil undersøge?

Ontologisk forståelse handler om at vise hvad du opfatter som 'virkeligt' (Sonne-Ragans, 2019). Lad os sige, at du vil undersøge, hvordan venskab opleves af to mennesker. Hvis det er tilfældet, vidner dit valg af emne om, at du allerede har en ontologisk antagelse, at venskab faktisk er noget, der eksisterer og at du finder det betydningsfuld nok til at ville undersøge. Også selv om du ikke umiddelbart kan se eller måle antagelsen.

Herefter kan du gå epistemologisk til værks, dvs. at du skal forholde dig til selve erkendelsen – videndelen. Hvordan vil du producere viden? Her kan du forholde dig til de forskellige videnskabsteoretiske retninger; socialkonstruktivisme, hermeneutik, fænomenologi, pragmatisme og positivisme. Du skal vælge en (eller flere) videnskabsteoretisk retning og undersøge, hvordan det vil betragte dit emne. Hvad kan du se med det valgte retning?

Videnskabsteoretiske refleksioner

Videnskabsteoretiske refleksioner henviser til de overvejelser, du gør dig ift., hvordan dit videnskabsteoretiske ståsted får betydning for valg af teori og metode og dermed får konsekvenser for den viden, du kan producere og i sidste ende din praksis. Med andre ord bør de videnskabsteoretiske retninger inddrages og kritisk reflekteres som en integreret del af dit projekt. For overblikkets skyld har vi konstrueret, hvad vi kalder en videnskabsteoretisk refleksionsmodel, som sammenligner forskellige videnskabsteoretiske retninger og angiver nøglebegreber, menneskesyn, valg af metoder og betydning for praksis.

Når du skal skrive en opgave med et vist akademisk niveau, fx et bachelorprojekt, opfordres du til at have et afsnit med videnskabsteori. Et sådant afsnit indeholder ofte en begrundelse og en redegørelse for det valgte videnskabsteoretiske retning. For at kvalificere dette kan du med fordel reflektere over den ontologi og epistemologi som det valgte videnskabsteoretiske

retning trækker på og forklare, hvad det betyder for din problemformulering og besvarelsen heraf. De videnskabsteoretiske refleksioner skal du i din opgave omsætte til en analysestrategi – den røde tråd i opgaven. Dette skriver vi mere om i bogen (Schmidt & Løgstrup, 2022 upubl.).

Hvorfor videnskabsteori?

Inddragelse af videnskabsteori i en opgave eller et projekt er med til at give projektet et acceptabelt videnskabeligt niveau. Videnskab er ikke bare videnskab. Derfor skal du i dit projektarbejde og i din opgave reflektere over, hvad det vil sige, at du har skabt ny viden – og på hvilke præmisser, det er sket.

Det vil sige, at videnskabsteori kan tages i anvendelse som en filosofisk og praktisk disciplin, der kan bruges til at undersøge og diskutere forskellige retninger og deres indvirkninger på den viden du har produceret og på professionel praksis.

Hvis du vil læse mere:

Høyen, M. og Brinkkær, U. (2018). Videnskabsteori for de pædagogiske professionsuddannelser. København: Hans Reitzel.

Klausen, S. H. (2016). Hvad er videnskabsteori? 2. udgave. København: Akademisk.

Mårtensson, B. D., og Puggaard, L. (2016). Videnskab og pædagogik- En grundbog i pædagogisk videnskabsteori. København: Akademisk.

Sonne-Ragans, V. (2019). Anvendt videnskabsteori: Reflekteret teoribrug i videnskabelige opgaver. 2. udgave. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Citering

Korrekt citering af denne artikel efter APA-systemet (American Psychological Association System, 7th Edition):

Schmidt, C. H. & Løgstrup, L. B. (2022). Hvad er videnskabsteori? 2. udgave. Hentet den 26. april 2022 på: www.laeremiddel.dk/viden-og-vaerktoejer/videnskabsteori/introduktion-til-videnskabsteori/hvad-er-videnskabsteori/